

Војислав М. БАЧАНИН*

УДК 336:929 Dukanac Lj. S

DOI: <https://doi.org/10.22182/apdn.22022.7>

Правни факултет

Универзитет у Крагујевцу

КРАТКО ПОДСЕЋАЊЕ НА ДЕЛО ЉУБОМИРА С. ДУКАНАЦА И ЊЕГОВЕ СТАВОВЕ О ПРЕДМЕТУ ЈАВНИХ ФИНАНСИЈА**

Здраве јавне финансије основа су „производње“ јавних добара и услуга. „Последице евентуалних промашаја у финансијској делатности могу, пре свега, бити политичке природе (пад владе), а могу их, у крајњој линији, колективно понети бирачи (у виду општег пада животног стандарда, превисоких дажбина, хиперинфлације), који су пропустили да благовремено „казне“ неуспешну владу.“*** Стога се познавање јавних финансија и финансијског права чини делићем политичке и медијске писмености која је неопходна за свакога ко претендује да самостално и самосвесно партиципира у једном демократски уређеном друштву. Један од оних који је својим прегалаштвом прилично допринео развоју ове научне дисциплине у нас био је професор Љубомир С. Дуканац.

Наводи се да је „од осамдесетих година прошлога века његово научно дело почело (...) интензивније да се проучава“.**** Чини се да, ипак, још увек постоји простора (могуће и потребе) за једном систематичном анализом његовог рада. Значајније осврте на његово

* Аутор је асистент на Правном факултету Универзитета у Крагујевцу. Електронска адреса аутора: vbacanin@jura.kg.ac.rs.

** Текст је првобитно, незнатно измењеног садржаја, објављен у зборнику радова „Садашњост и будућност услужног права“ и презентован као реферат на XVIII Мајском саветовању на Правном факултету Универзитета у Крагујевцу, 27.05.2022. године.

*** Дејан Поповић, *Наука о порезима и пореско право*, Institut Otvoreno društvo/Institut za ustavnu i zakonodavnu politiku/Savremena administracija, Budimpešta/Beograd, 1997, стр. 11-12.

**** Љубица Кандић, *Историја Правног факултета у Београду : 1941-1945. Књ. 3*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2005, стр. 324.

дело можемо пронаћи у форми кратких поглавља неколико публикација на тему економске теорије прве половине двадесетог века¹ и историје београдског Правног факултета,² као и у два реферата с једног научног симпозијума.³ Овај текст представља скромни прилог наведеним радовима и покушај да се подстакну научни посленици који се претежно баве економском историјом да се више позабаве његовим делом и да се, и на овај начин, допринесе неговању културе сећања.

*

Рођен је 1910. године у породици угледног адвоката и истакнутог првака Демократске странке, Славка Дуканца. Школовао се у Бечу и Београду, а студије права окончао на београдском Правном факултету 1932. године. Три године касније, 1935. године, под менторством професора Милана Тодоровића⁴, на истом факултету успешно је одбранио докторску дисертацију на тему преваљивања пореза.⁵ За наредне две године, колико је био у звању асистента-волонтера, објавио је две монографске студије – „Основни проблеми порезивања“⁶ и „Порез на промет“⁷, значајан број научних чланака, стручних осврта

¹ Обрен Благојевић, *Економска мисао у Србији до Другог светског рата*, САНУ, Београд, 1980, стр. 639-662; Lazar Pejić, *Razvoj ekonomske misli u jugoslovenskim zemljama do prvog i Jugoslaviji između dva svetska rata*, Savremena administracija, Београд, 1986, стр. 226-229.

² Љубица Кандић, *Историја Правног факултета у Београду : 1941-1945*. Књ. 3, нав. дело; Љубица Кандић, *Историја Правног факултета : 1905-1941*. Књ. 2, т. 1, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2002.

³ Мирољуб Лабус, „Допринос Љубомира Дуканца статистици привредних криза“, у: *Научно наслеђе Правног факултета у Београду : 1841-1941 : реферати са симпозијума одржаног 9. и 10. априла 1992* (уредници: Стеван Врачар и Јовица Тркуља), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 1994, стр. 411-422; Гордана Илић-Попов, „Основни проблеми опорезивања код Љубомира Дуканца“, у: *Научно наслеђе Правног факултета у Београду : 1841-1941 : реферати са симпозијума одржаног 9. и 10. априла 1992* (уредници: Стеван Врачар и Јовица Тркуља), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 1994, стр. 439-455.

⁴ Премда је председник испитне комисије био професор Живан Спасојевић (вид: Љубомир Дуканац, *Преваљивање пореза : С нарочитим обзиром на прилике у Југославији: докторска расправа брањена 7 јуна 1935*, Универзитет у Београду, Правни факултет, Београд, 1935), у многим изворима може се наћи на овај податак.

⁵ Исто.

⁶ Љубомир Дуканац, *Основни проблеми порезивања*, [б. и.]: штампарија Соко, Београд, 1938.

⁷ Љубомир Дуканац, *Порез на промет : теорије о подели пореза на непосредне и посредне – финансиска теорија пореза на промет – важнији финансиско-правни проблеми пореза на промет*, [б. и.]: штампарија Соко, Београд, 1938.

и предавања⁸ и задивљујући број приказа.⁹

Будући да су 1938. године расписани конкурси за место доцента или ванредног професора на два предмета на тадашњој Катедри науке о финансијама и народне економије Правног факултета у Београду, пријавио се на оба конкурса. Противкандидати су му били Јован Ловчевић и Гојко Грђић. Комисија је предложила Јована Ловчевића за Науку о финансијама, а Љубомира Дуканца за Народну економију (како се тада називала Политичка економија).¹⁰

Избором у звање постао је најмлађи доцент на тадашњем Београдском универзитету.¹¹ Писци реферата за његов избор оценили су да се ради о кандидату који поседује „дубоко познавање свих грана наше науке, велику верзираност у старој и новој литератури, познавање научних метода рада, марљивост при сакупљању статистичких података и вршењу анкете, одлучно заузимање ставова према разним теоријама и правцима и исто тако одлучно решавање спорних питања“¹².

У наредних неколико година није могао постати наставник оног предмета који је представљао његово изворно научно усмерење.¹³

⁸ Вид: Љубомир Дуканац, „Положај адвокатског сталежа у доба кризе“, *Правна мисао : Часопис нове генерације*, Београд, бр. 1-2/1937, стр. 40-53; Љубомир Дуканац, „Проблем сировина“, *Правна мисао : Часопис нове генерације*, Београд, бр. 9-10/1937, стр. 399-416; Љубомир Дуканац, „Наука о финансијама на прекретници“, *Архив за правне и друштвене науке*, Београд, књ. XXXVI, бр. 1-2/1938, стр. 227-231; Љубомир Дуканац, „Однос социологије и науке о финансијама“, *Социолошки преглед*, Београд, бр. 1/1938, стр. 131-140; Љубомир Дуканац, „Реформа пореза на промет у Француској“, *Југословенски економист*, Београд, бр. 4/1938, стр. 288-293; Љубомир Дуканац, „Рационална економија : Нов метод изучавања економских појава“, *Југословенски економист*, Београд, бр. 2/1938, стр. 83-101; као и: Љубомир Дуканац, „Установа наслеђа“, *Правна мисао*, Београд, бр. 8/1935; Љубомир Дуканац, „Оправдање порезивања“, Београд, *Правна мисао*, бр. 8/1935; Љубомир Дуканац, „Фашизам и привреда“, Београд, *Правна мисао*, бр. 9-10/1936, и Љубомир Дуканац, „Однос политичког уређења и пореског система“, Београд, *Правна мисао*, 9-10/1937 (нав. према: Љубица Кандић, *Историја Правног факултета : 1905-1941. Књ. 2, т. 2*, нав. дело, стр. 277).

⁹ Само у *Архиву за правне и друштвене науке* у наведеном периоду објављено је више од 15 његових приказа тада актуелних књига и часописа. Професорка Љубица Кандић навела је да се из списка објављених радова које је приложио приликом пријаве на конкурс за избор у звање доцента може видети да је у ове три године укупно објавио око четрдесет приказа (вид: исто).

¹⁰ Први противкандидат, Јован Ловчевић, у претходном периоду био је хонорарни професор Науке о финансијама на Правном факултету у Београду и вице-губернер Народне банке Краљевине Југославије, а други, Гојко Грђић, доцније ће постати део наставног кадра Економско-комерцијалне високе школе (данашњи Економски факултет Универзитета у Београду).

¹¹ Нав. према: Љубица Кандић, *Историја Правног факултета : 1905-1941. Књ. 2, т. 2*, нав. дело, стр. 276; Љубица Кандић, *Историја Правног факултета у Београду : 1941-1945. Књ. 3*, нав. дело, стр. 322.

¹² Љубица Кандић, *Историја Правног факултета : 1905-1941. Књ. 2, т. 2*, нав. дело, стр. 278.

¹³ Како је истакао проф. емеритус Дејан Поповић приликом свечаног отварања семинара Јована Ловчевића на Правном факултету Универзитета у Београду, то је било стога што су

Но, чини се да је прилично добро одговорио и изазовима Политичке економије. До окупације земље 1941. године, објавио је неколико радова из ове области¹⁴, једну монографију о привредном уређењу федералних држава¹⁵ и уџбеник у два тома за потребе студената Правног факултета – „Увод у народну економију“¹⁶. Запажен је и његов допринос на пољу приказа туђих књига (међу којима се, примера ради, налазе и дела Хајека, Мизеса, Лофанбиржеа, Ланга, итд).¹⁷ Како је истакла професорка Љубица Кандић, „чини се да у том раздобљу није објављено ниједно значајније дело из области политичке економије и финансија у иностранству, а да га Дуканац није приказао у разним часописима, што указује на његову апсолутну обавештеност о најновијој литератури (...) као и на његову опседнутост књигом, која му је, по свему судећи,

„Науку о финансијама већ предавали професори Тодоровић и Ловчевић“ (https://www.sfd-ifa.rs/wp-content/uploads/2019/11/Profesori_Finansija_na_Pravnom_fakultetu_u_Beogradu.ppt, 05.07.2022)

- ¹⁴ Љубомир Дуканац, „О објективности економске науке : приступно предавање на катедри за Народну економију Правног факултета у Београду, одржано 7 новембра 1938“, *Архив за правне и друштвене науке*, Београд, књ. XXXVII, бр. 6/1938, стр. 493-509; Љубомир Дуканац, „Проблем побуде људске привредне делатности“, *Југословенски економист*, Београд, бр. 10/1938, стр. 723-752; Љубомир Дуканац, „Економија и политика“, *Архив за правне и друштвене науке*, Београд, књ. XXXVIII, бр. 4/1939, стр. 298-313; Љубомир Дуканац, „Противречности у теорији васпитне заштите“, *Архив за правне и друштвене науке*, Београд, књ. XXXIX, бр. 5/1939, стр. 395-409; Љубомир Дуканац, *Однос економије према психологији и социологији: сепарат*, [б. и.], Београд, 1940; Љубомир Дуканац, *Новије синтетичке теорије о вредности: сепарат*, [б. и.] : Штампарија „Раденковић“, Београд, 1940;
- ¹⁵ Љубомир Дуканац, *Привредно уређење федералних држава*, Политика и друштво, Београд, [б. г.]; У овој студији, која је највероватније објављена 1940. године, аутор је посветио пажњу и нечему што ће се озбиљније доктринарно разматрати тек у другој половини 20. века кроз тзв. теорију фискалног федерализма.
- ¹⁶ Љубомир Дуканац, *Увод у народну економију : књига прва*, [б. и.] : Литографија „Остојић“, Београд, 1940; Љубомир Дуканац, *Увод у народну економију : књига друга*, [б. и.] : Штампарија „Соко“, Београд, 1940; Према је ово уџбеничко дело било касније прилично позитивно оцењивано као „концизно“ и „модерно тематски конципирано“ (вид: Мирољуб Лабус, „Допринос Љубомира Дуканаца статистици привредних криза“, нав. дело, стр. 411), занимљиво је да су и ове две књиге објављене без издавача, и то у форми рукописа. Штавише, прва је била публикована као шапирографисан текст. Слободни смо прихватити тезу академика Обрена Благојевића да професор Дуканац ни тај „Увод“ „није сматрао перфектуираним, већ само једним провизорним нацртом, који је за потребе студената штампао као рукопис“ (Обрен Благојевић, *Економска мисао у Србији до Другог светског рата*, нав. дело, стр. 662).
- ¹⁷ Заинтересоване бих упутно на: Љубомир Дуканац, „F.A. von Hayek: L'Economie dirigée en régime collectiviste, Paris 1939, стр. 303: приказ“, *Архив за правне и друштвене науке*, Београд, књ. XXXIX, 1-2/1939, стр. 176-178; Љубомир Дуканац, „Henry Laufenburger, L'intervention de l'État en matière économique (Vol. IV. De la collection „L'economie politique contemporaine“, dirigée par Bertrand Nogaro), Париз, 1939, страна 362: приказ“, *Архив за правне и друштвене науке*, Београд, књ. XXXVIII, бр. 3/1939, стр. 273-276; Љубомир Дуканац, „Oskar Lange and Fred M. Taylor, On the Economic Theory of Socialism with a preface by Benjamin E. Lippincott, The University of Minnesota press, Minneapolis, Minnesota, 1938, стр. 142: приказ“, *Архив за правне и друштвене науке*, Београд, књ. XXXVIII, бр. 4/1939, стр. 378-380.

била и најбољи друг у животу“¹⁸.

Током нацистичке окупације делио је судбину многих левичарски и либерално настројених наставника универзитета. Премда је био један од потписника познатог Апела српском народу¹⁹, у ноћи између 4. и 5. новембра 1941. године ухапшен је у тзв. антимаџонској акцији Гестапоа и Специјалне полиције заједно са још неколико наставника и сарадника Правног факултета (међу којима су били Ђорђе Тасић, Михаило Илић, Ђура Поповић, Борисав Благојевић, Јован Ђорђевић и Драгаш Денковић).²⁰ Није негирао да је, подстакнут жељом свог оца, још као студент ступио у друштво слободних зидара, али је изјавио и да се не сећа имена старешина и чланова ложе „Истина“.²¹ Отпуштен је из логора на Бањици 27. новембра 1941. године,²² али је, доцније, отпуштен и из службе „са губитком свих права на пензију и на повратак у службу“²³. Након удаљавања са Правног факултета, неко је време био запослен као чиновник у једном осигуравајућем друштву и хонорарно радио у библиотеци Народне банке.²⁴

По окончању Другог светског рата, враћа се на Правни факултет, најпре у звању доцента, да би доцније био изабран у звање ванредног професора, и то предмету Наука о финансијама. Међу делима које је објавио у овом периоду нарочито се истичу монографске студије „Савезнички новчани планови у другом светском рату“²⁵ и „Индекси конјунктурног развоја Југославије: 1919-1941“²⁶, као и преводи књига

¹⁸ Љубица Кандић, *Историја Правног факултета : 1905-1941*. Књ. 2, т. 2, нав. дело, стр. 279.

¹⁹ Вид: Апел српском народу, *Ново време*, среда, 13.08.1941, стр. 1.

²⁰ Нав. према: Jovica Trkulja, „Represija na Pravnom fakultetu u Beogradu (1941-1946)“, *Hereticus*, Beograd, br. 1-2/2020, стр. 96.

²¹ Нав. према: Љубица Кандић, *Историја Правног факултета у Београду : 1941-1945*. Књ. 3, нав. дело, стр. 322-323; Куриозитетом се чини то да се међу члановима ложе „Истина“ наводе и његов отац Славко Дуканац (као један од њених оснивача) и његов колега, професор Јован Ловчевић (вид: Zoran Nenezić, *Masoni u Jugoslaviji : (1764-1980) : pregled istorije slobodnog zidarstva u Jugoslaviji : prilozi i građa : treće, dopunjeno izdanje*, Zodne, Beograd, 1988, стр. 589-590).

²² Делује занимљиво да се датум његовог отпуста поклапа са датумом слања изјашњења о припадности масонској ложи које је Министарство просвете преко Ректората захтевало од Дуканца, на шта указује и професорка Кандић (Љубица Кандић, *Историја Правног факултета у Београду : 1941-1945*. Књ. 3, нав. дело, стр. 323).

²³ Zoran Nenezić, *Masoni u Jugoslaviji : (1764-1980) : pregled istorije slobodnog zidarstva u Jugoslaviji : prilozi i građa : treće, dopunjeno izdanje*, нав. дело, стр. 481.

²⁴ Нав. према: Љубица Кандић, *Историја Правног факултета у Београду : 1941-1945*. Књ. 3, нав. дело, стр. 323.

²⁵ Ljubomir Dukanać, *Saveznički novčani planovi u Drugom svetskom ratu*, Athenaeum, Beograd, 1946.

²⁶ Љубомир Дуканац, *Индекси конјунктурног развоја Југославије : 1919-1941: Индексные числа конъюнктурного развития в Югославии : 1919-1941 : Yugoslav business cycles : (index numbers) : 1919-1941*, Рад, Београд, 1946.

о совјетском финансијском систему Михаила Ивановича Боголепова²⁷ и Владимира Михайловича Батирева²⁸. Може се пронаћи податак да је Дуканац иза себе оставио и нека недовршена дела – рукопис „О развоју југословенске привреде између два светска рата“²⁹ и рукопис једног дела уџбеника „Јавне финансије“³⁰.

Упркос бројним обавезама на факултету, узео је учешће и у изградњи финансијског и монетарног система нове државе (обављао је различите функције у Министарству финансија, био члан Стручног савета министра финансија ФНРЈ, члан Управног одбора Народне банке, Поштанске штедионице, итд).³¹ Према речима Драгослава Аврамовића „после ослобођења, иако већ тешко болестан, Дуканац је са огромном енергијом учествовао у спровођењу (...) монетарне реформе и у изградњи (...) новог фискалног система. У комисијама које су по овим питањима радиле, његова гледишта су по правилу представљала основу за доношење принципијелних решења.“³²

Након тешког обољења на плућима, лечио се у Швајцарској, али је убрзо подлегао болести.³³ Умро је 1949. године у својој 39. години живота.

**

Дуго се финансијска активност државе изучавала искључиво у оквиру економске дисциплине која се назива(ла) Наука о финансијама (*Finanzwissenschaft* – нем, или *Scienza delle finanze* – ита.) или Јавним финансијама (*Public Finance* – енг, или *Общественные финансы* – рус.).³⁴ Све до краја Првог светског рата није се признавала правна дисциплина која ће изучавати финансијскоправне феномене са становишта правне

²⁷ Михаил Иванович Боголепов, *Совјетски финансијски систем : превео с руског Љубомир С. Дуканац*, Међународна књижарница, Београд, 1946.

²⁸ Владимир Михайлович Батирев, Владимир Ксенофонович Ситњин, *Финансијски и кредитни систем СССР [превео с руског Љубомир С. Дуканац]*, Међународна књижарница, Београд, 1946.

²⁹ Љубица Кандић, *Историја Правног факултета : 1905-1941. Књ. 2, т. 2*, нав. дело, стр. 279; Драгослав Аврамовић, „Љубомир С. Дуканац : (1910-1949)“, *Анали Правног факултета у Београду*, Београд, 1/1953, стр. 121.

³⁰ Обрен Благојевић, *Економска мисао у Србији до Другог светског рата*, нав. дело, стр. 640.

³¹ Нав. према: исто, стр. 324.

³² Драгослав Аврамовић, „Љубомир С. Дуканац : (1910-1949)“, нав. дело, стр. 121.

³³ Нав. према: исто, стр. 639.

³⁴ Подсећања ради, наука о финансијама је „економска дисциплина, системична и аутономна, која се бави изучавањем појава и феномена који су у вези са финансијском активношћу субјеката јавног права“ (Јован Ловчевић, *Институције јавних финансија : пето издање; допунио Мирослав Петровић*, Службени лист СРЈ, Београд, 1993, стр. 11).

науке. Правни аспекти, било порески, било буџетски, представљали су неретко само осврте у уџбеницима или фигурирали као њихови нормативни прилози.

Током двадесетих и тридесетих година прошлог века, у европској доктрини јавних финансија водила се дебата о односу јавних финансија и финансијског права. Према једном приступу – „унитарном“, „органском“ или „интегралном“ – полазило се од јединства финансијског акта и сматрало да постоји органска веза јавних финансија и финансијског права. Према другом – „унилатералном“ – захтевало се издвајање финансијског права (односно дезинтеграција ове дисциплине) будући да се јавним финансијама прилази превасходно са економског, а финансијском праву са правног становишта.³⁵

У погледу границе јавних финансија професор Дуканац је (као и уосталом за сва друга питања која је разматрао) изнео прво ставове других теоретичара (покушавајући, притом, да бројна различита мишљења синтетизује), па тек потом изнео и свој суд.³⁶ Није оспорио право науци о финансијама „на назив науке“³⁷, али је оценио да би проучавање свих питања државних расхода представљало преширок задатак ове дисциплине (да би се на тај начин зашло у сферу политике и направила једна „површно-енциклопедијска наука“), док би анализа само легислативе приходне стране јавнофинансијског феномена довела до тога да се она сведе на ниво обичне технике или вештине.³⁸ Према његовом схватању, основна питања и проблеми „државног газдовања“ представљају: проблем прибирања државних прихода; проблем дејстава тог прибирања на народну привреду; проблем расподеле пореског терета; проблем уравнотежавања државних прихода и расхода; и проблеми који се јављају као подврсте ових проблема.³⁹ Другим речима,

³⁵ Чини се да је ова дебата данас превазиђена. Иако нам нису познати савремени аутори који оспоравају значај јавних финансија за продубљеније разумевање финансијских феномена, приличан број њих у својим системским делима посебно разматра проблеме пореског и буџетског права, а такав приступ често намећу и дидактички разлози, нарочито на правним факултетима. О различитим приступима односу јавних финансија и пореског права заинтересоване бих упутио на: Дејан Поповић, *Пореско право : двадесето издање*, Универзитет у Београду – Правни факултет: Центар за издаваштво и информисање, Београд, 2021, стр. 23-27.

³⁶ Разликовао је три приступа: према првом (Лероа-Болије, Конрад, Хајдрих и други) – наука о финансијама требало би да се бави само питањем прикупљања јавних прихода; према другом (Еберг, Фелдеш, Грацијани, Тодоровић и други) – наука о финансијама требало би да уз проблем прихода изучава и дејства која прибирање прихода оставља на народној привреди, а, према трећем (Штајн, Бестејбл и други) – наука о финансијама морала би да се бави како државним приходима тако и њеним расходима (вид: Љубомир Дуканац, *Основни проблеми порезивања*, нав. дело, стр. 5-10).

³⁷ Исто, стр. 4.

³⁸ Исто.

³⁹ Вид: исто, стр. 12.

анализи јавних расхода требало би да припада значајно место у оквиру јавних финансија, али би се таква анализа ваљала ограничити само на питање дејстава, не и оправданости јавних расхода.

У свом познатом делу „Основни проблеми порезивања“ Дуканац је изложио „критици у немачкој литератури распрострањено схватање по коме се наука о финансијама посматра само са чисте правне стране, схватање по коме је довољно упознати правни склоп једне државе да би се разумеле и њене финансијске појаве, јер се извор јавних финансија налази у позитивним законима“.⁴⁰ Он се у овој студији „није бавио питањем односа између науке о финансијама и финансијског права“⁴¹, но, о његовом ставу поводом овог питања могуће је донети посредан закључак будући да је подвргао анализи прво системско дело пореског права на овим просторима, књигу Алфреда Лајтнера,⁴² и приказао неколико страних уџбеника јавних финансија.

Књизи у којој је „први пут (...) у првој југословенској држави материја пореског права еманципована из науке о финансијама, као економске дисциплине, а да то није учињено тако што би се у уџбенику финансијалне знаности, односно науке о финансијама додао какав анекс са прегледом норми из важећих пореских закона“⁴³, Дуканац је пришао као и другим значајним делима које је приказивао – прилежно и одговорно, успут износећи и свој темељно образложен суд поводом одређених ауторских аргумената. За разлику од свог професора, Милана Тодоровића, који се није освртао на однос јавних финансија према финансијском праву⁴⁴, оценио је да је пореско право, та „млада наука“, „део јавног права а не економске науке, гледиште које код нас најалост још није сасвим продрло“.⁴⁵ Није оспорио аутономност финансијског

⁴⁰ Дејан Поповић, „Однос науке о финансијама и финансијског права : Европске тенденције и београдски професори“, у: *Научно наслеђе Правног факултета у Београду : 1841-1941 : реферати са симпозијума одржаног 9. и 10. априла 1992* (уредници: Стеван Врачар и Јовица Труља), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 1994, стр. 430.

⁴¹ Исто.

⁴² Вид: Alfred Leitner, *Uvod u studij poreznog prava*, Vlastita naklada, Zagreb, 1939.

⁴³ Дејан Поповић, *Унификација пореског права у првој југословенској држави*, Универзитет у Београду – Правни факултет : Центар за издаваштво, Београд, 2020, стр. 242.

⁴⁴ Професор Тодоровић пружио је само свој коментар на однос науке о финансијама и науке о порезима („тзв. теорије и праксе порезивања“) и закључио да дисциплина која изучава порески систем саставни део јавних финансија те да се, будући да се користе истим методом, ту „нема шта новог казати“ (Вид: Милан Тодоровић, *Наука о финансијама. 1, Наука о порезима / написао Милан Тодоровић*, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд, 1930, стр. 18-19). Професор емеритус Дејан Поповић оценио је да се из излагања Тодоровића о овом питању „не показује да је пратио допринос немачких правника развоју пореског права током двадесетих и тридесетих година“ (Дејан Поповић, *Унификација пореског права у првој југословенској држави*, нав. дело, стр. 245).

⁴⁵ Љубомир Дуканац, „Alfred Leitner, Uvod u studij Poreznog prava, Zagreb, 1939, страна 399:

права као једне правне дисциплине која се разликује од економске – јавних финансија⁴⁶, и само је подсетио на то да је за „добро разумевање пореског права корисно извесно познавање финансиске [sic] науке, као и (...) да је у многим монографијама целисходније упоредно обрађивање финансиске [sic] теорије и финансиског [sic] права“⁴⁷. Прихватио је ауторово образлагање порескоправног односа,⁴⁸ а изразио неслагање поводом његовог става да би пореско право у ширем смислу требало да обухвата још и пореску историју и пореску политику, са аргументом да „ниједна од ових дисциплина не употребљава методе правних наука“⁴⁹. На крају, подвргао је критици Лајтнеров термилошки избор за законски опис чињеничног стања. Уместо речи „порески учин“ предложио је, као прихватљивији, термин „пореска чињеница“ (*Steuertatbestand* – нем.).⁵⁰

О Дуканчевом ставу о питању односа јавних финансија и финансијског права могли бисмо закључити и на основу приказа једног краћег дела из нацистичке Немачке.⁵¹ Негативно оценивши методолошке основе ове књиге, нарочито је нагласио: „Мада је предвиђена као краћи уџбеник, она истовремено обрађује и финансиску [sic] теорију

приказ“, *Архив за правне и друштвене науке*, Београд, књ. XXXIX, бр. 4/1939, стр. 377.

⁴⁶ Слично професору Јовану Ловчевићу који је сматрао да се финансијски феномени могу тројако испитивати – путем теоријске Науке о финансијама, помоћу финансијске политике и финансијског права. Будући да је Ловчевић свој познати уџбеник „Институције јавних финансија“ објавио тек пред крај своје академске каријере (шездесетих година прошлог века), о његовим ставовима у периоду између два рата можемо закључити посредно, преко његових скрипти (односно литографисаног текста његових предавања) под називом „Наука о финансијама са финансијским законодавством“, које највероватније датирају из 1933. године (нав. према: Дејан Поповић, *Унификација пореског права у првој југословенској држави*, нав. дело, стр. 246).

⁴⁷ Љубомир Дуканац, „Alfred Leitner, Uvod u studij Poreznog prava, Zagreb, 1939, страна 399: приказ“, нав. дело, стр. 377; Као сликовит аргумент за овакав (неспоран и неоспорив) став, Дуканац је искористио дефиницију пореза: „Пореско-правна дефиниција полази (као и у свим правним наукама) од законског текста систематизујући на тај начин једно озваничено гледиште, док је за науку о финансијама потпуно без значаја законодавчево гледиште те истражује само економску природу разних јавних дажбина и према њој одређује дефиницију пореза. Зато је и могуће да по финансиском [sic] праву многе таксе и непосредни порези буду сматрани за посредне порезе јер их је законодавац случајно овамо уврстио док у науци о финансијама тога не може да буде“ (исто, стр. 378).

⁴⁸ „Поставивши дефиницију пореза Л. (Лајтнер – В.Б.) врло лепо истиче да тиме још никако нису одређени сви елементи пореског односа јер је то однос између јавневласти и пореских платата. Пореско право може да се схвати као субјективно и као објективно“ (исто, стр. 378).

⁴⁹ Исто, стр. 379.

⁵⁰ Исто, стр. 378.

⁵¹ Љубомир Дуканац, „Wilhelm Andreae, Leitfaden der Finanzwissenschaft, Grundsätze und Tatsachen aus der jüngsten deutschen Staatswirtschaft, Jena, 1938, страна 158: приказ“, *Архив за правне и друштвене науке*, Београд, књ. XXXVII, бр. 4/1938, стр. 371-372.

и финансиско [*sic*] право не подвлачећи разлику између ових двеју тако различитих дисциплина.⁵²

*

* *

Изрицање суда о било чијем животу и делу чини се прилично неугодним задатком. Каткад, то уме бити и неумесно. Но, може се констатовати да је Љубомир С. Дуканац био врсни представник „београдске школе Јавних финансија“. Камен који је он уградио у темеље ове научне дисциплине уопште није мали, а, нажалост, само можемо нагађати у којој мери је могао бити и већи.

Чини се јасним да би се према негдашњој дихотомији „класичари“ vs представници „савремене финансијске доктрине“ он морао сврстати у ове друге, не само због времена у којем је живео и делао и схватања која су одударала од *laissez-faire* учења. Он није оспоравао значај интердисциплинарности јавних финансија за продубљеније разумевање јавнофинансијских феномена, али је још и тада признавао посебност финансијском (пореском) праву.

Иако се у литератури може пронаћи перципирање Дуканца као „ученог марксисте“⁵³, пре би се могао стећи утисак да је он само био „под очигледним утицајем марксизма“⁵⁴, „под снажним утицајем марксистичког схватања друштва“⁵⁵, неко „коме је социјалистичка идеја била блиска, мада не у стаљинистичком облику“⁵⁶. Дакако, неретко је у радовима наводио ставове бројних марксистичких и про-марксистичких аутора, неке од таквих ставова и сâм прихватао, али тек након што би упознао читаоце и са другим схватањима и тумачењима одређеног јавнофинансијског (или економског) проблема и пружио своје аргументе. Делује да се прилично клонио догматског приступа било чему. Можда би примереније било оценити да је одмеравао различите левичарске и антифашистичке идеје, али би и такав један изричит суд захтевао дубљу интердисциплинарну анализу његовог дела.

⁵² Исто.

⁵³ Мирољуб Лабус, „Допринос Љубомира Дуканца статистици привредних криза“, нав. дело, стр. 411.

⁵⁴ Гордана Илић-Попов, „Основни проблеми опорезивања код Љубомира Дуканца“, нав. дело, стр. 439.

⁵⁵ Дејан Поповић, „Однос науке о финансијама и финансијског права : Европске тенденције и београдски професори“, нав. дело, стр. 429.

⁵⁶ Вошко Мijatović, „Prilog proučavanju srpske ekonomske misli posle II svetskog rata“, *Ekonomski misao*, 1-2/1998, стр. 3.

* Рад је примљен 30.06.2022. године, а прихваћен на састанку Редакције 12.07.2022. године.